

VAKWERK

Restaurateurs Han Boersma
en Maurice Steemers

De Chinese kamer van Huis Verwolde

Bobbels, craquelé en deuken baarden de landhuseigenaren zorgen. Om over de vele spijkers, dwars door het linnen heen geslagen, nog maar niet te spreken. Nu verlaten de achttiende eeuwse wandbespanningen het Gelderse Huis Verwolde voor een liefdevolle restauratie.

TEKST: Miluska vna 't Lam FOTOGRAFIE: Graciella Rossetto

Nee, de tien wandschilderingen zijn in de achttiende eeuw niet overgescheept vanuit China. De Amsterdamse behangschilder J.H. Troost van Groenendoelen beschilderde de linnen doeken rond 1777 in de Chinese stijl, met prachtig gekleurde uitheemse vogels en bloemen, die in werkelijkheid nooit eenzelfde tak zouden delen. Hij deed dat in opdracht van de stadhoudelijk architect, die een moderne kijk had, ook op het interieur. Aan deze Chinoiserie dankt de ontvangstkamer van de familie Van der Borch haar naam.

Vlakbij de deur staat een vrachtwagen. Hierin zullen straks de historische behangsels, omhuld door speciaal inpakmateriaal, voorzichtig worden neergelegd. 'Op hun kop, met de beeldzijden naar beneden, dan hebben zij de minste stress,' vertelt schilderijrestaurator Han Boersma. In een dikke Noorse trui –het is koud in het landhuis– staat Boersma op een rolsteiger in de blauwe, Chinese kamer van Huis Verwolde. Naast hem staat Maurice Steemers, hout- en meubelrestaurator. Samen maken zij voorzichtig een van de muurgrote wandbespanningen los, zodat het straks zijn reis naar het atelier kan maken.

Hoe is het allemaal begonnen met de Chinese kamer? Toen stadhoudelijk architect Philip Willem Schonck in 1776 werd gevraagd een landhuis te bouwen in het Gelderse Laren, moet hij even getwijfeld hebben. Paste deze opdracht in zijn agenda? Hij had zijn handen vol aan Paleis het Loo. Toch kreeg de familie Van der Borch een 'ja' van de drukbezette, Haagse architect. Nog voordat de familie er erg in had, stonden de eerste schetsen op papier. Zelfs voor het interieur en de tuin. Dat vertelt Jorien Jas, conservator van Geldersch Landschap & Geldersche Kasteelen, de stichting die het landhuis sinds het vertrek in 1977 van de laatste generatie Van der Borch beheert. 'Hij stuurde met zijn brieven zelfs bloemenzaad mee voor mevrouw, als suggestie voor de tuin.'

In negen maanden stond Huis Verwolde er, terwijl daar in die tijd met gemak twee jaar overheen ging.' Schonck werkte niet alleen vliegenvlug, de architect had ook smaak en beschikte over een netwerk van leveranciers. Zo kon het gebeuren dat de

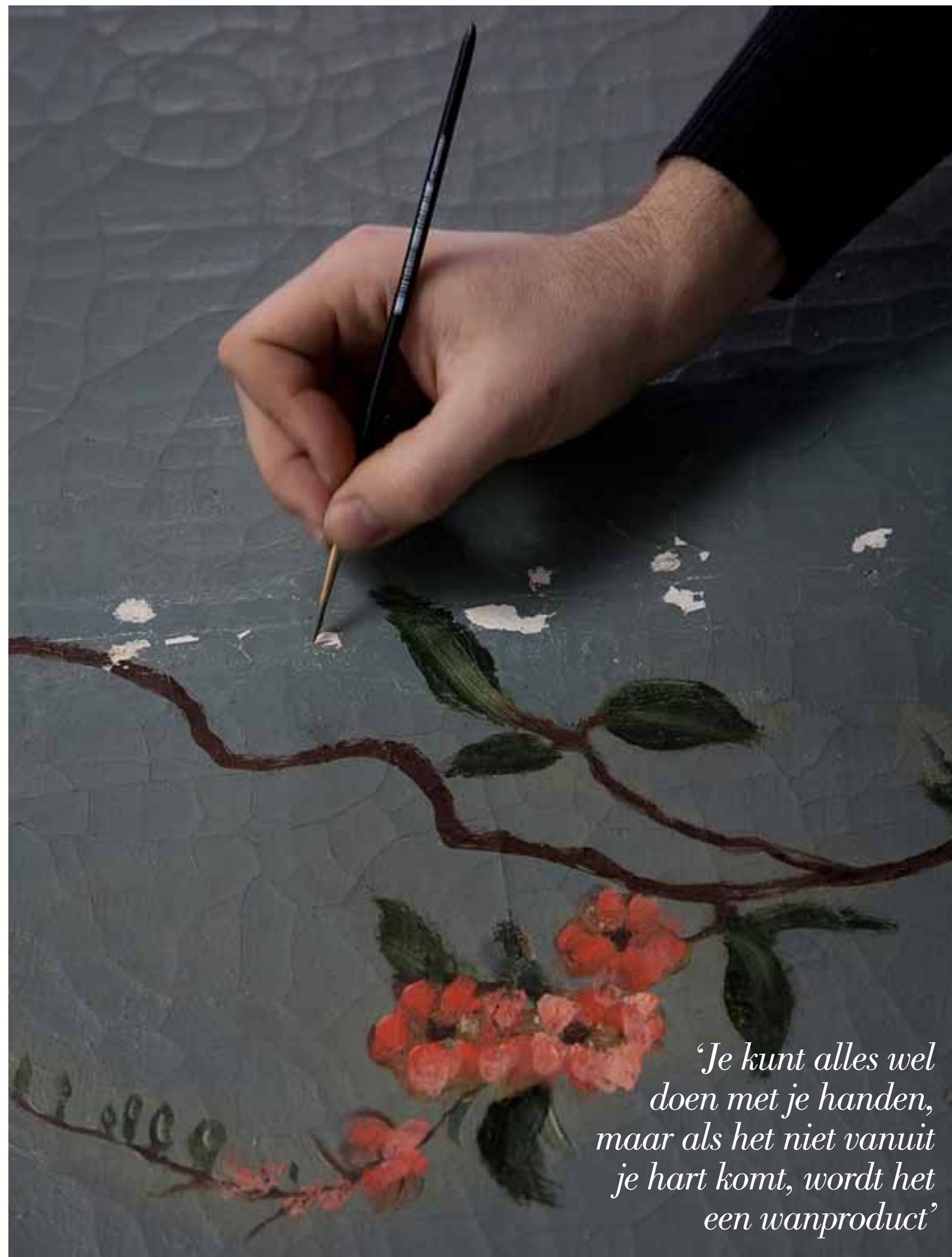
bekende Amsterdamse behangschilder J.H. Troost van Groenendoelen de opdracht kreeg om de hoge muren van de ontvangstkamer te decoreren. Helemaal volgens de laatste mode; de Chinoiserie. Troost maakte maar liefst zeven sprookjesachtige olieverfschilderijen op linnen, met prachtige handgeschilderde exotische vogels en bloemen. Maar dat was nog niet alles. Ook creëerde hij twee bovendeurstukken met spelende Chinese kinderen en een schouwstuk.

Oorlogsschade

Vandaag is een spannende dag. In het atelier heeft één van de wandbespanningen de meest intensieve fase van de restauratie achter de rug. Daarom is er plek voor het volgende werk. Hoe zal dit behangsel eruit zien, als de restauratoren het van het wandvlak hebben afgehaald? Na een paar doodstille seconden in de Chinese kamer verschijnt er een glimlach op de gezichten van de twee mannen. 'Het is gelukt,' slaken ze opgelucht en leggen het muurgrote werk op de grond, met zijn rug naar boven. 'Deze is wel erg gehavend,' zegt Boersma terwijl hij bij het doek knielt. Hij wijst naar een grote hechting, met grof gezette stekken van stevig draad. Is het ijzergaren? Boersma heeft al grote restauraties op zijn naam staan, zoals het schilderij van P.A. Besnard in de Grote Rechtsaal van het Vredespaleis en de restauratie van het Panorama Mesdag. Met Steemers werkte hij voor het eerst samen in de theekoepel van Kasteel Rosendael. In 2004 voerde Boersma met een team van restauratoren en kleuronderzoekers het onderzoek uit naar het behang van Verwolde, nadat Geldersch Landschap & Gelderse Kasteelen alarm had geslagen over de slechte kwaliteit van de tien werken. De Chinese »

Portret links: Maurice Steemers, hout- en meubelrestaurator.

Portret rechts: Han Boersma, schilderijrestaurator, namens Geldersch Landschap & Geldersche Kasteelen verantwoordelijk voor de uitvoering van de restauratie van de tien wandbespanningen in Huis Verwolde.

'Je kunt alles wel doen met je handen, maar als het niet vanuit je hart komt, wordt het een wanproduct'

WERK IN UITVOERING

De behangsels hadden het zwaar te verduren, door oorlogsschade, zo blijkt nu. Schilderijrestaurator Han Boersma en hout- en meubelrestaurator Maurice Steemers verlossen de werken uit hun lijden. Elk doek zal daarvoor tijdelijk het landhuis verlaten en in het atelier zijn eigen behandeling krijgen. Ze worden ontdaan van hun ballast, zoals spijkers, hout en hechtingen. Gelukkig mogen de tekenen van de tijd, zoals het craquelé, zichtbaar blijven. En misschien ook wel de mooie, matte glans. De minuscule gaatjes in de verflaag retoucheren de ambachtsman met de hand, met eigengemaakte retoucheerverf.

De behandeling: Tien behangsels worden geres- taureerd en geconserveerd: het linnen, de verflaag en de omlijsting. Het eerste, het bovendeurstuk, heeft zijn behandeling achter de rug en hangt weer op zijn plek en dient als voorbeeld voor de andere werken.

kamer diende in de Tweede Wereldoorlog als sanatorium, met stapelbedden tegen alle muren. Waarschijnlijk hebben deze bedden voor beschadigingen gezorgd, die later op een onkundige manier zijn hersteld. Boersma: 'Aan de achterkant zijn bijvoorbeeld zachtboard en tussenlatten geplaatst, om de doeken weer strak te spannen. De grote vraag was, hoe deze extra materialen daar terecht waren gekomen, aangezien we ook wisten dat de schilderwerken zelf nooit van hun plek zijn geweest. Wat iedereen voor onmogelijk hield, bleek toch waar te zijn: de doeken zijn doorgesneden en in delen naar voren geflapt, zodat de verstevigende materialen achter het linnen geplaatst konden worden. Na deze toevoeging zijn de doekdelen weer één voor één teruggevouwen en vast gespijkerd. Boersma: 'Om de spijkers te verdoezelen gingen er dikke lagen plamuur overheen en zijn de werken overgeschilderd. Al deze ingrepen worden de behangsels nu fataal. We ontdekten zelfs dat de oorspronkelijke achtergrondkleur groen is geweest.' Toch duurde het nog jaren voor de stichting kon starten met het restauratieplan. 'Er moet op de millimeter gewerkt worden, en niet op de centimeter, en dat is een groot verschil. Daar hangt een heel ander prijskaartje aan', vertelt Jorien Jas. Naast een schenking van de huidige generatie van de familie Van der Borch, moest de conservator flink wat extra euro's werven om de grootscheepse restauratie te bekostigen. 'Gelukkig onderschrijven stichtingen, zoals het Prins Bernhard Cultuurfonds, het landelijk belang. Het laatste duwtje in de rug kwam van de Provincie Gelderland, zodat we eind 2010 dan eindelijk konden starten.'

Zelf bezoeken?

Huis Verwolde is te bezichtigen van 15 april tot 1 oktober. Adres: Jonker Emilelaan 4, Laren (Gld). Als Residencelezer krijgt u op vertoon van deze Residence een tweede Engelse thee met verse scones (ter waarde van € 9,50) aangeboden.

De restauratie is het gehele jaar door te volgen op www.schilderijrestaurator.nl

Boersma en Steemers begonnen in januari met de restauratie, die in totaal zo'n anderhalf jaar zal duren. Eén doek is al af en hangt alweer boven de deur in de

Chinese kamer. Het tweede staat klaar in het atelier, een paar kilometer verderop, en heeft de meest intensieve fase achter de rug. Het overleefde het verwijderen van de overvloedige materialen dankzij een tijdelijk, extra laagje Japans papier dat de restauratoren op de verflaag bevestigde. En met behulp van een speciaal vervaardigde warmte-vacuüm tafel, is de losse verflaag weer aangehecht. Ook brachten Boersma en Steemers een steundoek aan, waardoor het behang weer kan worden opgespannen op het geres- taureerde spanraam. Boersma: 'Uiteindelijk moet het doek zichzelf weer gaan dragen. Liever komen we niet aan de beschilderingen zelf. We gaan uit van de bestorvenheid van een kunstwerk en willen zo veel mogelijk behouden. Haal je wat weg, dan haal je ook informatie weg en dat is zonde. Craquelé is in onze ogen dus juist mooi.'

Toch ontkomen de restauratoren er niet aan ook aan de voorzijde te retoucheren. 'Na het verwijderen van alle spijkertjes, bleven er minuscule gaatjes over,' wijst Boersma naar het blauwe doek. Deze vullen we nu hier in het atelier op en kleuren we bij met zelfgemaakte retoucheerverf. We doen elke stap, hoe klein ook, heel gecontroleerd en willen niets aan het toeval overlaten.' De restauratoren werken met de grootste zorg en liefde aan de behangsels. Boersma: 'Je kunt alles wel doen met je handen, maar als het niet vanuit je hart komt, wordt het een wanproduct.' Langzamerhand zien de restauratoren dat ook de tweede wandbespanning zijn souplesse terugkrijgt. Boersma: 'Meer dan we hadden durven dromen.' De derde ligt nog te wachten in de vrachtwagen en zal zo naar binnen worden gedragen en onder een wollen deken worden toegedekt. Klaar voor zijn operatie. 'Zodat hij daarna in de Chinese Kamer rustig oud kan worden.' ↻